

Séták a Szépművészeti Múzeumban

VI.

Leonardo da Vinci

Írta:
Farkas Zoltán

A világnak ezt az egyik legnagyobb alkotóművészt három rajz és egy kisméretű lovaszobor képviseli a Szépművészeti Múzeumban. A rajzok, melyeket a műtörténeti tudomány kétségtelen műveinek tart, egytől-egyig legjavára tanulmányaihoz számíthatók, a szobrocska még vitás, a körülötte folyó kutatás azonban már majdnem minden kétséget kizáróan megállapította, hogy valami formában Leonardótól származik. A rajzok a következők: ceruzarajz, kopasz, szakállatlan idősebb férfi, erősen tátott szájjal, hirtelen fordulatban balfelé, szemben véle. Kissé lejjebb csupán futólagosan megjelölt arcéle, egy másik fejnek. A második: vörös krétarajz, egy kiáltó ifjú arcélaban rajzolt feje, erősen tátott szájjal; az arc és nyak be van fejezve, a fej többi része épp csak jelölve; a hátlapon futólagosan vázolt mellképe egy katonának, aki lándzsát tart a vállán. A harmadik: ezüst ceruzarajz, tónusos alapon, négy lóháttanulmány. A kis bronzszobor vázlat az elpusztult Sforza-emlékhez magasra ágaskodó lovat ábrázol, a hátán egy harcossal.

Akkarmelyiket mézzük is a múzeum eme kinézetű közül, mindegyikén megnyilvánul Leonardo páratlan gemálitása, de ha választásra kerülne a sor, első helyre az idősebb férfiről rajzolt tanulmányt kellene helyeznünk, mert a

művész őseréje ebben nyilvánul meg a legmeglepőbben. A da Vinciről alkotható képet ezenkívül jól egészítik ki tanítványainak a múzeumban őrzött képei, különösen Bernardino Luini, Beltraffio és Gian Pietrino madonnái, úgy hogy segítségükkel, ha nem is teljes, de bőséges képet nyerhetünk egyéniségéről.

Nem tagadjuk, megilletődve folytatjuk ezen a ponton kis elmélkedésünket, hiszen teljesen tudatában vagyunk annak a végtelenül nehezen megoldható feladatnak, hogy a világ egyik legnagyobb, legrejtélyesebb, legnehezebben megfogható egyéniségéről képet próbálunk adni. Mert Leonardo éppen olyan, mint híres képe, a Mona Lisa, sejtélmesen elérhetetlen távolságokba burkolózik, mihelyt számot szeretnénk arról adni, hogy mit jelent nekünk. Mintha ugyanazzal a rejtélyes mosollyal takarná el magát előlünk, amellyel ez a híres aszszony tekint évszázadok óta bámulóira. Végigcsodálhatjuk Leonardo ránkmaradt nagyszámu műveit, mert rajzaiban rengeteg alkotása maradt, ha kétségtelen képe kevés is, végig olvashatjuk mindazt, amit kézírataiból eddig közöltek, végigelemezhetjük néhány készen ránkmaradt képét, megpróbálhatjuk vizsgálni azt a talajt, amelyből csodálatos magasra szökent elő, végigkövethetjük hatását tanítványain, de mindez együttvéve sem sokat ér, mert sohasem tudunk attól az érzéstől szabadulni, hogy őt magát még sem sikerült teljesen átfognunk, megértenünk. Valamiképpen ő maga mindig jobb annál, amit műveivel el

árult. Nem csupán páratlan sokoldalúsága, az oka ennek. Nem az, hogy bámulatos festő, rajzoló, szobrász, építőművész, feltaláló, természettudós, gondolkodó, sőt még költő is volt, hiszen a tehetségnek ez a sokoldalúsága más renaissancekori géniuszokban is megnyilvánult. De ezen a sokoldalúságon túl van benne valami rejtett és csak sejtethető, de szavakba fogalmakba nem foglalható, csak érzelmi uton megközelíthető őserő, amely örök titok fátyaltól födöttén vibráló sejtelmességgel övezi körül csodálatos alakját.

Leonardót mindenben, amit alkotott, mindenben, amihez hozzáférést, ritka tudatosság különbözteti meg kortársaitól. Ősztönszerűen alkotott ő is, mint minden igazán nagy művész, de alkotását páratlanul éleseméjű gondolkodás kísérte, talán az első volt a világon, aki nek gondolkodása mindenben szigorú természeti törvényszerűséget keresett. De a megfigyelés, az alkotás és az önmagának beszámolás nála egyszerre állottak elő, a legelrettetésből lelki hajlandóságok, a synthesis és az elemzés olyan egységgé olvadt benne, mint senki más a világon. Nem vált soha számítóvá a hideggé, ami az elmélkedő alkotóművészeknél gyakran végzete, új világot teremtő alkotása folyamatát egy pillanatra sem gátolta elvonásra is törekvő hajlandóságai. Mintha egy másik világból való ember lett volna, aki más érzékekkel, az ember fölött álló gondolkodással járt itt ezen a földön, amelynek túlneményeit mélyebben látta meg és tömörít

olyan dolgát sejtette meg és sejtette meg a
táruk is, amelyek túl vannak megismerésünk
határain.

Nem volt érzelmektől korbácsoló ember.
Nem ismerte azt a végtelen gyötrődést, mely
Michelangelo egész életét beföltötte, nem is-
merte azt a derűs örömet, mely kortársaiban
megnyilvánult. Nem vette ki részét abból, ami
más földi lénynek az életcélja és boldogsága.
Nem volt hétköznapi életet is élő géniusz, mint
Goethe. Egyetlen egy vágy uralta, hajtotta
szervenélyesen egész életén át: látni és meg-
érteni s az így megszerzett világot néha, de
akkor is csak inkább önmaga számára alkot-
ásokba rögzíteni. Mert másokkal nem sokat
törődött. Zárkózott ember volt. Nem mindenkit
elriasztó, hiszen tanítványaival megható szere-
tében élt együtt, de olyan magasan járt min-
denki felett, akivel együtt élnie adatott, hogy
lelkének megosztására alig került alkalom.
Polgári életfilozófiával nézve innét ered az az
ősi szelek panaszos zúgására emlékeztető
melancholia, amely az évszázadok távlatán át
visszatekintve, életét látszólag kísérni látszik,
innét az a hamis beállítás, amellyel híres kor-
rajzában Mereskovszkij da Vinci alakját meg-
rajzolta. Innét származott az a látszólagos
nyughatatlanság, mely egyik helyről a másikra
hajtotta őt, amely egyik kísérlettől a másikhoz
esélytöltötte, amely más korabeli alkotóműve-
khez képest kevés befejezett alkotáshoz en-
redte előtérrel.

De művésze is nem az a mérték, ha nem ki-

mennyi kész képet hagyott hátra. Leonardo
rajzaiban és néhány képében többet adott sok
száz és száz nagy művésznél, akik békésen le-
telepedve, nyugodtan fejeztek be mindent, ami-
hez hozzákezdettek. A megoldás pillanatában,
amely nála csak a mi szemünkkel nézve volt
mindig maradéknélküli, az alkotás már elvesze-
tette rá érdekességét. Vagy mert tisztában volt
azzal, hogy rájött a titokra és megoldotta azt
a lelki állapotot, mely foglalkoztatta, vagy
mert újabb és újabb megoldásra váró izgalmak
támadtak benne, új meglátások, új sejtések,
amelyek szakadatlanul hurcolták tovább és to-
vább a megismerés soha be nem fejezhető
utján.

Ez az állandó érintkezése a végtelenséggel
nem oldódott fel vallásosságban. Leonardo a
világ, vagy jobban mondva saját maga ember-
feletti világának talaján áll. Neki nem kellett
az a földi léttől való megváltás, melyre
Michelangelo sóvárgott, neki nem kellett le-
hozni a földre az eget, hogy harmóniát
teremtessen, mint Rafaellonak. Ő maga volt min-
den, mert minden megnyilvánulásával az egész
lét benne élt. Öröm és fájdalom, lemondás
és vágy, kívánság és csalódás nél-
kül áll előttünk, mint a természetnek bár-
melyik ellenállhatatlan elemi jelensége, ame-
lyet csak mi festünk ki hangulataink-
kal. Hiányzik belőle az a hatalmas, földön
álló támasz vitalitás is, amely Titianót fűtötte.
Valami végtelenül sejtelmes kozmikus nagy-
ság van benne, amely akár minden érzékes kül-

sejü formákban jelenik is meg, mindig távol
áll, vagy inkább magasan felette van a földi
vágykozásnak. Nincsen meg benne a lé-
leknek az a kettőssége, amely az életet, a vilá-
got és a vágyakat kettéosztja, tőle távol áll a
bűnbeesésnek, a vezeklésnek és a megváltásnak
gondolata. Minden ízében pogány, az életet fel-
magasztosító ugyan, de csak azáltal, hogy mé-
lyebben lát bele és meg tudja ragadni ősi erőt.

Természetes, hogy Leonardo ezzel a lélekkel
mindazokat a formákat áttörte, melyeken ő
maga is tanult. Szakadatlanul tevékeny és min-
dent ujszerűen meglátó világbatekintése min-
den vonatkozásban új utak törésére készítette.
Nem elégedett meg azzal, amit előtte és mel-
lette tudtak, hiszen még azokban a remek-
művekben sem lelte soká örömét, melyeket ön-
maga alkotott. És mentől távolabbra jutott,
annál másodrendűbbé vált előtte a befejezett
alkotás, művei futólagos jegyzetekké váltak a
megismerés utjának egyes állomásairól. Vagy
kísérletekké az elérhetetlen eszme kifejezése
körüli, amelynek fel-felvillanó képe sejtelmes mo-
solyt fakasztott az ajkán. Ez a megfejthetetlen
mosoly, mely nemcsak Mona Lisa arcán ömlik
el, hanem Leonardonak majdnem mindegyik
ábrázolásán ott ragyog, saját lelkének mosolya
volt. Ez a mosoly az életet és a világot meg-
ismerő, a jelenségek mélyére látó lélek boldog-
sága volt, egy olyan léleké, mely messze túl a
földi jó és rossz határain, boldog elmélyedéssel
érezte meg önmagában a világ végtelen-
ségét.